

**Oponentský posudek na diplomovou práci Bc. Rudolfa Vladimíra ANDRASCHKA
Československé aerolinie v 70. a 80. letech z pohledu zaměstnanců podniku. Praha : Fakulta
humanitních studií Univerzity Karlovy, 2016. 65 s.**

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Lenka Krátká

Záměrem předkládané diplomové práce je podle jejího autora zprostředkovat historickou sondu do každodenního života specifické profesní skupiny obyvatelstva v Československu v 70. až 80. letech minulého století, kterou tvořili zaměstnanci Československých aerolinií, resp. zejména civilní piloti. Výzkum byl realizován metodou orální historie a následně zarámován zejména poznatky z odborné, memoárové i populárně-naučné literatury.

Téma práce lze přitom nepochybně považovat za zajímavé a originální, protože problematice každodennosti u civilního letectva v Československu nebyla dosud věnována prakticky žádná pozornost (převažují spíše nevědecké práce biografického charakteru přímých aktérů, tj. pilotů). Zkoumaná problematika tak otevírá celou řadu zajímavých témat nejen z oblasti mikrohistorie (např. milostné vztahy mezi piloty a palubním personálem), ale i z ranku hospodářských a sociálních dějin (např. pašování nedostatkového či luxusního zboží, kontakt se zahraničím, reflexe ekonomické situace apod.), představujících z badatelského hlediska v rámci české historiografie pole dosud „neorané“.

Struktura práce byla po formální stránce zvolena správně. Po úvodu následuje historický kontext (název „teoretická část“ považuji v tomto případě za zavádějící, protože autor v textu s žádnými teoriemi npracuje!), v němž se autor věnuje stručnému nástinu vzniku Československých státních aerolinií, včetně vývoje podniku až do nedávné minulosti (změny po roce 2000). V této části postrádám především zasazení do širšího kontextu hospodářských a sociálních dějin, resp. vliv domácí i mezinárodní situace na rozvoj a možnosti ČSA jakožto podniku (konjunktura vs. Recese). Další částí je metodologie, která je rozdělena do několika podkapitol a věnuje se především reflexi terénního výzkumu. Konečně, závěrečná empirická část se prostřednictvím několika témat zaměřuje na analýzu a vybraných aspektů každodenního života „zaměstnanců“ aerolinií po roce 1968.

Metodologickou část práce lze hodnotit jako standardní. Autor nejprve čtenáře seznamuje s charakterem svého výzkumného projektu, metodou orální historie (oceňuji, že v tomto případě předpokládá poučeného čtenáře a nezachází do zbytečných detailů), výběrem výzkumného vzorku, přičemž podstatnou část věnuje otázce vlastní badatelské reflexivity (a také nostalgii narátorů ve vztahu ke „zlaté éře“ ČSA v 70. a 80. letech). Z hlediska kvalitativního výzkumu sice velikost vzorku není nijak zásadním ukazatelem (důležitá je především validita získaných dat, resp. jejich triangulace), nicméně na tomto místě je třeba říci, že čtveřice narátorů a jedna narátorka představují z hlediska relevantnosti skutečné minimum, zvláště hovoří-li autor po celou dobu o zaměstnancích ČSA jako celku. Název práce je tak poněkud zavádějící a měl být zúžen pouze na piloty (či posádky letadel včetně palubního personálu).

Diplomant se sice snaží čtenáře (vcelku úspěšně) přesvědčit o tom, že získat kontakt na potenciální narátory-piloty bylo obtížné, nicméně nijak nereflektuje, proč se více nezaměřil na hledání narátorů a narátorek z řad palubního personálu (či dalších profesí ČSA), u nichž lze předpokládat, že „stavovská čest“ a ostražitost by nebyla tak velká jako u elitní skupiny pilotů. Autor by tak mohl získat proporcionálně vyváženější výzkumný vzorek, zvýšit validitu svého výzkumu a v neposlední řadě by mu to umožnilo pokusit se v empirické části o komparaci případných rozdílných názorů obou skupin.

Zásadním problémem práce je její celková „neukotvenost“ v oblasti každodennosti civilního letectví. Autor sice věnuje velkou pozornost technikářiím, které souvisí s jednotlivými typy letadel (vcelku logicky, protože literatura tohoto typu je nejdostupnější), prakticky vůbec se však nesnaží představit mechanismy související s organizací letového provozu a postihnout strukturální změny uvnitř samotné ČSA. Analýza na takové úrovni by pochopitelně předpokládala důkladný archivní výzkum. Autor měl přitom jedinečnou možnost dostat se k zajímavým (byť neutříděným) materiálům z fondu, který je uložen ve Státním oblastním archivu v Praze. Nelze očekávat, že diplomant projde v rámci svého výzkumu celý fond, nicméně mohl se alespoň pokusit archiv navštívit a zjistit, jaké typy dokumentů se zde nachází. Obecně lze konstatovat, že většina diplomantových argumentů proč něco neudělal na mě působí spíše dojmem „výmluvy“ (stejně tak formální podoba práce, včetně stylistiky, svědčí o určité časové tísní před odevzdáním).

Bohužel, nedostatek kvalitních zdrojů se citelně projevuje zejména v kontextuální a empirické části, kde si badatel a narátoři často buď vzájemně protiřečí, nebo naopak diplomant nekriticky přijímá jejich názory, protože nemá jiný zdroj, kterým by získané informace mohl ověřit (podrobněji viz konkrétní otázky do rozpravy níže). Částečně je to také způsobeno tím, že autor se snaží pokrýt příliš velké časové rozmezí (od 60. do 90. let), přičemž ze vzpomínek pamětníků není často patrné, zda hovoří o situaci v té či oné dekádě (zajímalo by mě proto jakým způsobem se diplomant s tímto problémem vyrovnával).

Pokud jde o samotnou empirickou část, z textu není patrné, jaké byly jednotlivé okruhy rozhovorů, nicméně je škoda, že jsou zde reflektována sice zajímavá témata, ale většina z nich jakoby reagovala jen na tradiční klišé (např. problematika členství v KSČ, milostné vztahy, pašování, emigrace), místo toho, aby se autor zaměřil na zajímavé aspekty ze (skutečné) každodennosti civilního letectví (tj. zejména na rutinu: jak konkrétně probíhaly lety, jaká byla komunikace s věží, zda docházelo k nějakým krizovým situacím a jak byly řešeny, existovaly nějaké rituály před letem či po letu, kontakt s cizím personálem na letištích, zhodnocení práce techniků, názor na úroveň čs. pilotů v zahraničí apod.) – výjimky v tomto ohledu představují jen části věnované (ne)nutné znalosti cizího jazyka při radiokomunikaci nebo zdravotní způsobilosti letců.

Otázky k obhajobě:

- Může autor nějakým způsobem doložit své tvrzení o tom, že všichni vojenští piloti byli od konce svého teoretického výcviku povinně členy KSČ? (s. 31); navíc si v této věci sám protiřečí, když v části 3. 4. 1. konstatuje pravý opak (tj. zkušený pilot postupoval u ČSA bez ohledu na stranictví, protože při létání rozhodují schopnosti, nikoliv kádrový profil...).

- Autor uvádí, že před rokem 1972 existovaly pouze dvě cesty k aerolinkám: ČSLA nebo SLOV-AIR (okrajově pak SVAZARM a sportovní létání). Z dalšího výkladu mi však není příliš jasné, odkud se tedy podle autora rekrutovali noví civilní piloti po roce 1972 (tj. ve chvíli kdy se zastavil „přísun“ kvalifikovaných letců z armády)? Jaké byly tedy tehdejší možnosti pro zájemce o civilní létání, pokud jde o získání potřebné kvalifikace?

- Prosím o podrobnější vysvětlení kategorie „zasloužilí komunisté, kteří o pozici pilota projeví zájem“ (s. 31); ze stylistického hlediska jde totiž o mnohovýznamově dost nešťastnou formulaci, kterou lze interpretovat také poměrně „děsivým“ způsobem...

- Autor na jednom místě uvádí, že základní plat posádek u ČSA nebyl příliš vysoký, ale v další části práce několikrát operuje s tím, že platy byly několikanásobně vyšší než v civilu. V textu se však nikde neobjevuje jejich konkrétní či alespoň průměrná výše pro jednotlivé funkce (za to se uvádí zajímavá, nicméně - bez srovnání se základním platem - vlastně bezvýznamná částka za nalítané kilometry).

- Autor si částečně odporuje při analýze jazykové vybavenosti narátorů, když na jednom místě tvrdí, že anglický jazyk se v armádě vyučovat ani studovat nesměl (s. 43), přičemž na následující stránce uvede citát narátora, který nedá dopustit na učebnici angličtiny vydávanou ČSLA (s. 44).

Mám-li shrnout výše uvedené, podle mého názoru se autorovi bohužel, i přes zřetelný entuziasmus a pozitivní vztah ke zkoumané problematice, nepodařilo naplnit původní záměr své práce, resp. výzkum zůstává někde na půli cesty mezi výčtem zajímavostí o civilním létání a kritickou historickou studií. Předkládané práci by podle mého názoru prospělo více času na podrobnější rešerši literatury, dotočení rozhovorů, archivní výzkum a také na celkové zasazení tématu do kontextu hospodářských a sociálních dějin druhé poloviny dvacátého století.

Diplomovou práci kolegy Andraschka nicméně i přes všechny uvedené výhrady **doporučuji k obhajobě a navrhuji její hodnocení známkou 3 („dobře“)** podle průběhu obhajoby.

V Praze, dne 31. 8. 2016

Mgr. Jiří Hlaváček